

فصلنامه مطالعات سیاسی

سال دهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۳۹۶

صفحات: ۱۴۴-۱۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۳/۲۸؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۶/۱۱

تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه حقوقی جهانی و جمهوری اسلامی ایران در مقابله با آن

دکتر محمود جلالی* / جعفر حیدرقلی زاده** / دکتر مهدی مقیمی***

چکیده

تروریسم پدیده جدیدی نبوده، در طول تاریخ به کرات اتفاق افتاده و از زمان انقلاب فرانسه به طور رسمی وارد ادبیات سیاسی جهان شده که به معنی ایجاد رعب و وحشت در جامعه با انگیزه‌های سیاسی می‌باشد. این پدیده از دهه ۸۰ با جهانی شدن تکنولوژی دچار دگردیسی شکلی و مفهومی شد که از نظر شکلی به اشکال متنوع ارتکاب یافت. تروریسم مواد مخدری نیز به عنوان اشکال نوین تروریسم، توسط گروه‌های تروریستی سازمان یافته در جهت تولید و توزیع انواع مواد مخدر و روان گردان‌ها ناظر بر کاربری آن با انگیزه‌های سیاسی به منظور تهدید امنیت اجتماعات جهانی صورت می‌گیرد. هدف این مقاله بررسی تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه حقوقی سازمان‌های جهانی و منطقه‌ای، علی‌الخصوص اقدامات جمهوری اسلامی ایران در جهت مبارزه و مقابله با آن می‌باشد که به نظر می‌رسد، تدابیر پیشگیرانه در جهت مبارزه و مقابله با تروریسم مواد مخدری، خصوصاً اقدامات جمهوری اسلامی ایران موثر بوده، ولی این اقدامات تاحدودی در تاسیس و عملی نمودن سازوکارهای حقوقی مدون کافی و وافی نبوده، لذا لازم و ضروری است در جهت امحای این نوع تروریسم اقدامات همه جانبه، جامع و مدون که مورد قبول همه کشورهای منطقه‌ای و جامعه جهانی و بین‌المللی است، تبیین و تدوین گردد. روش تحقیق در این مقاله مبتنی بر مطالعه اسنادی و تحلیل محتوا می‌باشد.

کلیدواژه‌ها

تروریسم، تروریسم مواد مخدری، جمهوری اسلامی ایران، امنیت، کنوانسیون، حقوق بین‌الملل.

*دانشیار گروه حقوق، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

**دانشجوی دکترای حقوق بین‌الملل عمومی، واحد خوراسگان، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

law2013j.h@gmail.com

***استادیار گروه جرم‌شناسی، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

مقدمه

تروریسم پدیده نوظهور و جدیدی نیست، بلکه ابعاد و گستره آن افزایش یافته (سلیمی ترکمانی، ۱۳۹۰: ۴۳۲) و در آغاز سده بیست و یکم از پیچیده ترین و دشوار ترین مسائلی است که جامعه جهانی با آن روبرو است (حیدرقلی زاده، ۱۳۹۲: ۴۶). به صورتی که این پدیده، از بدو حیاتش تا اوایل قرن بیستم، قبل از جنگ جهانی دوم، اکثر موارد مشتمل بر کشتن مخالفان سیاسی دولت و یا کشتن سران دولت‌ها و حکومت‌ها بود (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۸: ۱۳۳)، ولی در عصر حاضر با جهانی شدن فن آوری پیشرفته، گسترش مسافرت‌های هوایی، انقلاب ارتباطات، اقتصاد جهانی خصوصی، تروریسم از تهدیدی ملی به یک تهدید بین‌المللی و سازمان یافته مبدل گشته است (غالی، ۱۳۸۲: ۳۲۸-۳۲۷) و از دهه ۸۰ و ۹۰ به بعد، در اغلب کشورهای جهان به شکل‌های گوناگون و خطرناک گسترش و ارتکاب یافته (نجومی، ۱۳۸۷: ۷) که به مرور زمان متناسب با شرایط نظام بین‌المللی، نه تنها از لحاظ ماهیتی دچار دگرذیسی در مفهوم تروریسم بین‌الملل (حیدرقلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶) شده بلکه از لحاظ شکلی هم دگرذیسی در شکل و روش‌های اجرایی‌اش داده (حیدرقلی‌زاده، ۱۳۹۱: ۴۲). و به صورت «اشکال نوین تروریسم» ظهور یافته که با بازسازی لجستیک و مدیریتی خویش از توانایی‌های بسیار گستره تر و تاثیر گذاری فراوان تر در دوره حاضر برخوردار شده است (مبلغی، ۱۳۸۹: ۵۶) از جمله: تروریسم مواد مخدری. لذا سوالی که در نوشتار حاضر مطرح می‌شود، این است که آیا در این زمینه اقدامات پیشگیرانه توسط جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از سردمداران عرصه مبارزه با قاچاق مواد مخدر و تروریسم مواد مخدر و همچنین مجامع بین‌المللی و کشورهای صورت گرفته است یا نه؟ به نظر می‌رسد این اقدامات جهانی از سوی سازمان ملل در تصویب کنوانسیون‌ها و قطعنامه‌ها و اقدامات منطقه‌ای از جمله کنوانسیون شکن و مخصوصاً اقدامات حقوقی جمهوری اسلامی ایران در تصویب کنوانسیون ۱۹۸۸ در راستای امحای تروریسم مواد مخدر با توجه به همسایگی با کشور افغانستان کار آمد تر باشد. این مقاله بر آنست که تروریسم مواد مخدری و همچنین تعاریف و سازوکارهای حقوقی جهانی و اقدامات جمهوری اسلامی ایران در این زمینه را مورد بررسی قرار دهد.

۱. مفهوم تروریسم

واژه تروریسم از زبان فرانسوی به زبان فارسی راه یافته، و واژه ترور^۱ از ریشه لاتین ترس، به معنی احساس ترس، ترساندن، خوف و وحشت آمده است که فرهنگ لغات فرهنگستان علوم فرانسه، تروریسم را به نظام یا رژیم وحشت معنا کرده (نژندی منش، مطلبی و حیدرقلی زاده، ۱۳۹۶: ۱۴۵) که پس از سقوط ژیروندینها، به فاصله تابستان ۱۷۹۳ تا تابستان ۱۷۹۴ که ترس و وحشت سرتاسر فرانسه را در خود فرو برده بود، دوران ترور یا ترس و وحشت در دل دشمنان انقلاب نام گرفت در سال ۱۷۹۸ لغت نامه آکادمی فرانسه چنین نوشت که مراد از «تروریسم» رژیم است که از سپتامبر ۱۷۹۳ تا ژوئیه ۱۷۹۴ به منظور قلع و قمع دشمنان انقلاب بر فرانسه حاکم بود. دشمنان انقلاب، بعدها علیه انقلابیون به ترور دست یازیدند و اصطلاح ترور سفید^۲ را به فرهنگنامه افزودند (شریعت پناهی، ۱۳۸۷: ۱۷۷). در حقوق ترکیه هم ترور به معنای رعب و وحشت، ترس و تروریسم به معنای ترسیدن و تروریست کسی که رعب و وحشت را حاکم سازد، بکار می رود و مفهوم ترور و تروریسم در فرهنگ لغت که استعمال می شود بیشتر منظور در حقوق بین المللی است، یکسان سازی می شود. در فرهنگ لغات عرب نیز به معنای رعب و وحشت یا گیج کردن یا به اشتباه انداختن، ترساندن و صاعقه بکار می رود، (İsa Döner, 2011) بالاخره در فرهنگ لغات فارسی هم، ترور مأخوذ از فرانسه و به معنی قتل سیاسی به وسیله اسلحه در فارسی متداول شده است. تازیان معاصر، اهراق را به جای ترور بکار برند و به دنبال آن می افزاید که تروریسم اصل حکومت وحشت و فشار اصول حکومتی، که در زبان فارسی این کلمه به اصلی اطلاق می شود که در آن از قتل های سیاسی و ترور دفاع گردد (دهخدا، جلد ۱۵: ۶۳۶). در دایره المعارف لاروس واژه تروریسم از کلمه ترور به معنای احساس شدید وحشت گرفته شده است، البته این احساس ترس و وحشت از هر چیز دیگر ممکن است، ناشی شود. اما آنچه مدنظر است و ذهن ما را به خود مشغول کرده، مفهومی است که فعالیت های بشریت را هدف قرار داده است (سواری، ۱۳۸۲: ۳۳۴). داریوش آشوری در دانشنامه سیاسی خود درباره ترور می نویسد: ترور در لغت فرانسه به معنی هراس و هراس افکنی است، در سیاست به کارهای خشونت آمیز و غیر قانونی حکومت برای سرکوبی مخالفان خود و ترساندن آنها ترور گویند ترورگری روش حکومت هایی است که با باز پرداخت و شکنجه و اعدام

1. Terror
2. Terreur Blanche

و انواع آزارهای غیر قانونی از راه پلیس مخفی مخالفان را سرکوب می کنند و می هراسانند و یا روش دسته‌های راست یا چپی است که برای برافکندن یا هراساندن دولت به آدم کشی و آدم دزدی و خرابکاری دست می زنند ترور به معنای کشتار سیاسی به کار می رود و کسانی را که به کشتار سیاسی دست بزنند، ترورگر می خوانند (اردبیلی، ۱۳۸۷: ۱۹۵). در فرهنگ دو سویه علوم سیاسی تروریسم به آدم کشی سیاسی هراس آفرینی، ارباب گری خرابکاری، مخالفت با دولت یا توسل به ترور و ایجاد رعب و وحشت، حکومت ترور، اعتقاد به لزوم آدم کشی و ایجاد وحشت و ارباب در میان مردم و رهبران سیاسی و حکومتی برای رسیدن به هدف سیاسی می باشد (مهاجری، ۱۳۸۸: ۳۰۸). در فرهنگ حقوقی انگلیسی هم تروریسم، ایجاد وحشت، ارباب، هراس افکنی یا استفاده یا تهدید به انجام عملی که برای تحت تأثیر قرار دادن دولت یا ترساندن مردم مطرح می شود و هدف آن پیشبرد هدفی سیاسی، مذهبی یا آرمانی است، به طوری که آن عمل دارای خشونت جدی علیه جان فرد یا خسارت شدید به اموال باشد، جان فردی به جزء فرد انجام دهنده آن عمل را به خطر اندازد، خطری جدی، جدای سلامت یا امنیت مردم یا بخشی از آن ایجاد کند. یا به منظور ایجاد اختلال یا قطع سیستم الکترونیکی طرح می شود (ال کرزون، ۱۳۸۴: ۵۸۱).

بنابراین در اصطلاح حقوقی، فقهی و سیاسی تروریسم عبارت است از کاربر سیستماتیک ارباب یا خشونت پیش بینی ناپذیر بر ضد حکومت‌ها، مردمان یا افراد برای دستیابی به یک هدف سیاسی است (طیب، ۱۳۸۲: ۲۰) یا به رفتار فرد، گروه، حزب یا دولتی اطلاق می شود که از طریق خشونت و قتل و خونریزی ناگهان و مخفیانه و ایجاد رعب و وحشت می خواهد به اهداف سیاسی خود برسد (امام خمینی، ۱۳۸۷: ۱۲۶) و یا در اصطلاح حقوقی کارهای جنائی ضد کشور به منظور ایجاد ارباب هراس در اشخاص یا اصناف و طبقات معین یا همه مردم کشور را گفته می شود (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۱۵۰).

۲. تروریسم از منظر حوزه عمل و قلمرو

۲-۱. تروریسم داخلی

تروریسم را می توان از این جهت که دارای عنصر خارجی باشد یا نباشد به تروریسم داخلی و بین‌المللی تقسیم نمود، بدین صورت که تروریسم داخلی تروریسمی است بدون دخالت عنصر خارجی و صرفاً در ارتباط با یک کشور به وقوع می پیوندد (عبدالهی، ۱۳۸۵: ۲۵). به عبارت

_____ تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

دیگر اگر در قلمرو یک دولت ارتکاب یافته باشد، متهم و قربانی‌های جرم تبعه آن دولت باشند و متهم در سرزمین آن دولت دستگیر شود، می‌توان آن اقدام را تروریسم داخلی قلمداد کرد (زمانی، ۱۳۹۰: ۸۷)، چنانکه ماده‌ی ۳ کنوانسیون سرکوب بمب‌گذاری‌های تروریستی ۱۹۹۷ بدین مساله توجه دارد و این‌گونه بیان می‌دارد که: «این کنوانسیون در موادی که جرم در داخل یک کشور رخ داده، متهم به ارتکاب جرم و قربانیان تبعه‌ی همان دولت بوده. متهم در سرزمین همان دولت یافت شده باشد تروریسم داخلی است و هیچ دولت دیگری بر اساس بند ۱ ماده ۶ یا بند ۲ ماده ۶ این کنوانسیون، مبنایی برای اعمال صلاحیت نداشته باشد، اعمال نخواهد شد». همانطور که ملاحظه می‌شود در تروریسم داخلی هیچ عنصر خارجی اعم از متهم به ارتکاب جرم، قربانی، محل دستگیری و از این قبیل وجود ندارد و جرم به طور کامل جنبه‌ی داخلی دارد. البته امروزه با توجه به گسترش ارتباطات بین‌المللی و کاسته شدن اهمیت مرزها امکان وقوع تروریسم داخلی کمتر شده است.

۲-۲. تروریسم بین‌المللی

این نوع از تروریسم در واقع دقیقاً در نقطه‌ی مقابل تروریسم داخلی قرار دارد؛ یعنی آن نوع از تروریسم است که حداقل یک عنصر خارجی در آن وجود داشته باشد که عنصر خارجی می‌تواند مربوط به تابعیت مرتکب، تابعیت قربانیان، محل دستگیری متهم، تقاضای استرداد و از این قبیل باشد که در حقیقت این نوع از تروریسم است که می‌تواند صلح و امنیت بین‌المللی را به خطر اندازد و معمولاً هرگاه در حقوق بین‌الملل سخن از مبارزه یا تروریسم می‌رود در واقع منظور همان مبارزه با تروریسم بین‌المللی است.

البته همانطور که در بند قبل بیان گردید اعمال تروریستی که امروزه به وقوع می‌پیوندند اغلب دارای وصف بین‌المللی هستند و با توجه به تسهیل ارتباطات بین‌المللی و افزایش مراودات مختلف میان اتباع کشورها، کمتر عملیات تروریستی را می‌توان سراغ داشت که فاقد وصف بین‌المللی باشد (عبدالهی، ۱۳۸۵: ۲۵). که تروریسم مواد مخدر هم یکی از انواع نوظهور یا به عبارتی از اشکال نوین تروریسم بین‌المللی و سازمان یافته می‌باشد که از دهه ۱۹۸۰ به بعد متداول شد.

۳. تروریسم مواد مخدری^۱

دشوار بتوان تاریخی برای تولد تروریسم مواد مخدر ترکیب خشونت آمیز تجارت غیر قانونی مواد مخدر و تهدید سیاسی معین کرد. رئیس جمهور و مقامات پرو در سال ۱۹۸۳ این اصطلاح را با مرتبط ساختن شورش گروه مائوئیستی راه درخشان با تجارت مواد مخدر مطرح ساختند و کمی بعد این اصطلاح در مورد بازوی نظامی کارتل مواد مخدر مدلین نیز به کار رفت. آنچه جنگ بر ضد تروریسم مواد مخدر را بهتر نشان می دهد گزارش تلویزیونی مهم ناسی و رونالدو ریگان در چند سال اخیر بود که در حالی که روی صندلی کاخ سفید نشست، درباره «مبارزه با مواد مخدر» سخن می گفت یا زمانی که به نظر می رسید گورباچف می خواهد به طور یکجانبه به جنگ سرد پایان بخشد و قذافی به جای عملی ساختن تهدید خود مبنی بر گسترش تروریسم به درون خود آمریکا ترجیح داد در لاک خود فرو رود، تروریسم مواد مخدر به فوری ترین و جدی ترین تهدید خارجی برای آمریکاییان تبدیل شد. اتهامات شروع شد؛ کارتل‌های کلمبیا با عواید حاصل از تجارت مواد مخدر به چریک‌های چپ گرا کمک می کنند، ساندینیست‌های نیکاراگوئه با تجارت کوکائین به شورشیان السالوادور کمک می کرد (دردریان، ۱۳۸۲: ۸۶). در واقع این اصطلاح را بعد شرح سیر تاریخی می توان این گونه تعریف کرد: تروریسمی که ناظر بر کاربری مواد مخدر به منظور تهدید امنیت اجتماعات است و کلیه فعالیت‌های راجع به تولید و توزیع انواع مواد مخدر و روا نگردان را بر می گیرد بدون تردید، این مواد به دلیل آثار و پیامدهای فیزیکی و روحی که بر مصرف کنندگان بر جای می گذارد، عملاً بخشی از جامعه را از صحنه حیات عادی و تصمیم گیری به منظور مدیریت زندگی خویش خارج می سازند. در این صورت نقش اجتماعی این بخش از اجتماع، از زاینده‌گی و خلاقیت‌های لازم برای ارتقای روابط جمعی نخواهند داشت بلکه به حجم عناصر و بازیگران دخیل در تولید ناهنجاری‌های اجتماعی خواهند پیوست. هر اندازه جمیت آسیب پذیر از این فعالیت‌ها را جوانان تشکیل دهند، دوره‌های بقای آثار و پیامدهای این مواد بیشتر می گردد و در نتیجه، دوره آسیب پذیری و به خود آمدن جامعه به منظور رهایی از این بلایا بیشتر خواهد شد. بنابراین تروریسم مواد مخدر را به این دلیل باید جدی گرفت که شکل یک شبکه فراملی بزرگ و نه سرمایه داری ابتدایی را به خود گرفته و به همان نسبت به قدرت سیاسی دست یافته است. که در صورت عدم پیشگیری جامع و مانع کل جامعه را به تباهی خواهد کشید (ساعد،

تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

۱۳۸۹: ۲۹). به عبارت دیگر، تروریسم مواد مخدر در اثر فعالیت‌های جنایت کارانه باندهای مواد مخدر علیه شهروندان عادی یا نیروهای پلیس به منظور وادار کردن آنان به آزاد سازی قاچاقچیان زندانی و یا انتقام و یا اعمال قدرت به منظور کاهش فشارها بر باندهای مواد مخدر پدید آمده و نام گذاری گردیده است (عبداله خانی، ۱۳۸۶: ۲۱۸). به عنوان مثال می توان به مبارزان و پیکارجویان سیاسی و گروه‌ها و سازمان‌های تروریستی از جمله القاعده اشاره کرد که هزینه مبارزات و اعمال تروریستی خود را از طریق قاچاق مواد مخدر و همکاری با قاچاقچیان تامین می کنند (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۶: ۲۵۵۹).

۴. رویکرد پیشگیرانه حقوقی جهانی و منطقه‌ای برای مقابله با تروریسم مواد مخدری

از نظر بین‌المللی، به زیان بار بودن عرضه و مصرف مواد مخدر در دهه‌های اول قرن بیستم توجه شده و پس از تشکیل کنفرانس بین‌المللی سال ۱۹۰۹ شانگهای، کنوانسیون بین سال‌های ۱۹۱۲ تا ۱۹۱۴، در هلند توسط ۱۳ دولت تصویب گردید که این کنوانسیون را می توان نخستین بازدارنده قانونی در پیش گیری از قاچاق و سوء مصرف مواد مخدر در سطح محدودی از جهان، معرفی کرد (اسعدی، ۱۳۸۴: ۱۹۳). به‌طور کلی کنوانسیون‌های بین‌المللی مواد مخدر، حاصل همکاری‌های بین‌المللی از سال ۱۹۰۹ تا ۱۹۸۸ هستند. این کنوانسیون‌ها، سازمان‌ها و نهادهای کنترلی بین‌المللی، مسؤول مبارزه با مواد مخدر و مبنای همکاری بین‌المللی علیه مواد مخدر هستند و حرکت در مسیر آن‌ها می تواند گام موثری جهت مهار این پدیده در جهان تلقی گردد. در کنوانسیون‌های مواد مخدر، بر ضرورت اقدام هماهنگ در سطح جهان علیه مواد مخدر و همکاری‌های بین‌المللی براساس اصول واحد و هدف مشترک برای ریشه کن نمودن مواد مخدری، قاچاق مواد مخدر و همکاری‌های جهانی تاکید شده است (مرتضوی قهی، ۱۳۸۲: ۴۴).

۴-۱. رویکرد پیشگیرانه حقوقی جهانی برای مقابله با تروریسم مواد مخدری

مدت‌ست که قاچاق مواد مخدر به عنوان یک مساله جهانی مورد توجه قرار گرفته است و سازمان‌های بین‌المللی برای مهار آن تلاش می کنند و عقیده غالب آن است که بدون همکاری بین‌المللی مبارزه با این مشکل امکان پذیر نیست (حیدرقلی زاده، شعاع‌هاشمی، ۱۳۹۴: ۷۵). سازمان ملل متحد نیز به‌عنوان یک سازمان جهانی بین‌المللی در جهت مقابله با این پدیده مدرن و به جهت نگرانی روز افزون در خصوص قاچاق مواد مخدر در سطح جهانی معاهدات، قطعنامه‌ها و کنوانسیون‌های متعددی تصویب و تنظیم کرده است (عسگری پور، ۱۳۸۷: ۲۱۳-).

۱۲۹). اولین اقدام‌های جامعه بین‌المللی کنترل و مبارزه با مواد مخدر صورت گرفت از جمله: کنوانسیون بین‌المللی تریاک ۱۹۱۲ بود در این کنوانسیون از کشورهای عضو خواسته شد که نهایت سعی خود را برای تهیه سیاست ملی در جهت کنترل و نظارت بر تولید و قاچاق غیرقانونی مواد مخدر مبذول دارند، دومین کنوانسیون بین‌المللی تریاک ۱۹۲۵ بود که براساس آن استعمال مواد مخدر ممنوع شد، سومین کنوانسیون در زمینه کنترل مواد مخدر، محدودیت تولید و قانون‌مندی مواد مخدر ۱۹۳۱ و پروتکل الحاقی ۱۹۴۸ در مورد گسترش کنترل بین‌المللی بر مواد مخدر مصنوعی شیمیایی تدوین یافت، اقدام بعدی بین‌المللی در جهت کنترل مواد مخدر کنوانسیون «تحدید قاچاق غیرقانونی مواد مخدر خطرناک» ۱۳۳۶ در جهت مجازات قاچاقچیان مواد مخدر و پروتکل الحاقی آن در مورد محدودیت و قانون‌مندی کشت گیاه تریاک، تولید، و تجارت بین‌المللی و استفاده از تریاک که معروف به تریاک ۱۳۵۳، می‌باشد (امیرخیزی، ۱۳۷۸: ۹۵۷-۹۵۵). کنوانسیون مواد مخدر و پروتکل اصلاحی معاهده نیویورک ۱۹۶۱، قطعنامه‌های شماره ۱ الی ۶ مصوب کنفرانس ملل متحد برای تصویب قرارداد واحد درباره مواد مخدر ۱۹۵۸ که نهایتاً منجر به تشکیل کنفرانس ملل متحد و ایجاد قرارداد واحد درباره مواد مخدر در سال ۱۹۶۱، کنوانسیون مواد مخدر روان‌گردان مصوب ۱۹۷۱ وین و کنوانسیون بین‌المللی مقابله با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان در سال ۱۹۸۸ می‌باشد (عسگری‌پور، ۱۳۸۷: ۲۱۳-۱۲۹). این کنوانسیون بین‌المللی محدود به قاچاق مواد مخدر و به عنوان جرم مقدم است که در این کنوانسیون به جنبه‌های پیشگیرانه مقابله با پولشویی از این طریق اشاره نشده است، این کنوانسیون بین‌المللی بعد از دو سال از تاریخ تصویب در ۱۱ نوامبر ۱۹۹۰ لازم‌الاجرا شد (Conventin, Narcotic: 1988). مجمع عمومی ملل در سال ۱۹۹۰ قطعنامه شماره ۴۵/۱۷۹ ایجاد برنامه بین‌المللی کنترل مواد مخدر هدایت تلاش‌های بین‌المللی در مقابله و مبارزه با مواد را بر عهده دارد. در سال ۱۹۹۷ دفتر کنترل مواد مخدر و جلوگیری از جرم در پیشبرد ظرفیت ملل متحد در برخورد با مسایل بین‌المللی مواد مخدر و جرایم فراملی اجرا گردد، ایجاد این دفتر با ادغام برنامه کنترل مواد مخدر و مرکز پیشگیری از جرم بین‌المللی صورت گرفت که بر هر دو بخش نظارت کلی دارد (امیرخیزی، ۱۳۷۸: ۹۵۷-۹۵۵). همچنین در قلمرو حقوق دریاها نیز به کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ اشاره کرد که در ماده ۱۰۸^۱ خود قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان را

1. The United Nations, Convention on the law of the Sea 1982, Article 108

_____ تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

ممنوع نموده است و از دولت‌ها می‌خواهد که برای سرکوب قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان توسط شناورها در دریای آزاد با یکدیگر همکاری نمایند. حتی به هر دولتی اجازه داده که از دولت‌های دیگر تقاضای همکاری برای جلوگیری از قاچاق مواد مخدر و مواد روان گردان توسط شناورهایش را نماید (بیگزاده، ۱۳۸۴: ۲۸۷-۲۸۶).

۴-۲. رویکرد پیشگیرانه حقوقی منطقه‌ای برای مقابله با تروریسم مواد مخدری

۴-۲-۱. رویکرد پیشگیرانه شورای اروپا در مقابله با قاچاق مواد مخدر:

الف) کنوانسیون بین‌المللی شگن: کنوانسیون بین‌المللی اروپایی شگن شامل ۱۴۲ ماده می‌باشد که عمدتاً تقویت همکاری‌های موجود بین کشورهای عضو نظام اطلاعاتی، حفظ اطلاعات مربوط به اشخاص، سیاست صدور روادید، رفت آمد آزاد افراد میان کشورهای عضو است که در ژوئن سال ۱۹۹۰ به منظور اجرا، توسط دو کشور پرتغال و یونان به امضا و بعداً کشورهای دیگر اتحادیه اروپایی نیز به آن ملحق شدند. در این کنوانسیون به لزوم همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در زمینه‌های مربوط به پلیس و امنیت، تروریسم و خصوصاً مبارزه با قاچاق مواد مخدر تأکید شده است (Convention Schengen, 1990:3) همچنین در مورد ممنوعیت قاچاق مواد مخدر می‌توان به کنوانسیون اروپایی یورویل هم اشاره کرد که توسط کشورهای اروپایی در تاریخ ۲۶ ژوئیه ۱۹۹۵ در بروکسل توسط نمایندگان اعضای اتحادیه اروپا به امضا و در اول ژوئیه ۱۹۹۹ در مقر لاهه رسماً آغاز بکار کرد. بر اساس این کنوانسیون خصوصاً در ماده ۲ این کنوانسیون جرایم ذیل جز جرایم سازمان یافته و قابل پیگرد می‌باشد از جمله: قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، اقدامات شبکه‌ای مهاجرت و جرایم تروریستی است هرچند به دلیل اختلاف در میان کشورهای امضا کننده کنوانسیون جرم سازمان یافته فوق آورده نشد ولی در متن کنوانسیون درج و پیش‌بینی شد (خالقی، ۱۳۸۸، ۳۰۹-۳۰۸).

ب) رویکرد پیشگیرانه سازمان همکاری اقتصادی اکو در مقابله با قاچاق مواد مخدر^۱:

سازمان همکاری اقتصادی (اکو) یک سازمان منطقه‌ای است که بعد از سازمان ملل متحد، دومین سازمان دولتی بین‌المللی می‌باشد (ضیائی بیگدلی، ۱۳۸۷: ۲۶۶). این سازمان در واقع تداوم حیات «سازمان عمران منطقه‌ای» توسط سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه در سال ۱۹۶۴، پایه ریزی و معاهده از میر در واقع چارچوب حقوقی آن سازمان محسوب می‌شود. این معاهده با انعقاد پروتکلی در ۱۸ ژوئن ۱۹۹۰ در اسلام آباد اصلاح و گذر «سازمان عمران

1. Economic Cooperation Organization (E.c.o).1990.

منطقه‌ای» به «سازمان همکاری اقتصادی» به‌طور رسمی تحقق یافت (بیگ زاده، ۱۳۹۵: ۷۵۹). اهداف اصلی این سازمان عبارت است از: ارتقای شرایط برای توسعه اقتصادی، اتخاذ تدابیری برای حذف تدریجی موانع تجاری در منطقه اکو، گسترش تجارت درون منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای، فراهم آوردن شرایط ادغام تدریجی و آرام اقتصاد کشورهای عضو با اقتصاد جهانی، تسریع در توسعه امور زیر بنایی، توسعه و تحکیم همکاری‌ها در زمینه‌های منابع انسانی، منابع طبیعی، سرمایه‌گذاری، حفاظت از محیط زیست، آثار تاریخی و فرهنگی و تبادلات جهانگردی است؛ اما مهمترین هدفی که در این بحث مدنظر است مقابله و مبارزه با قاچاق مواد مخدری و داروهای روان گردان است که سازمان همکاری و اقتصادی اکو آن را در اهداف خود جایی داده است (بیگی و حیدرقلی‌زاده، ۱۳۹۶: ۱۲). ولی با توجه به اینکه کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی اکو خصوصاً کشورهای تازه استقلال یافته آسیای مرکزی مواجه با بحران در ساختارهای اجتماعی-سیاسی، قانون‌گریزی و فقدان نهادهای قانونمند، قومیت، مشکلات اقتصادی و فقر، فساد و رانت خواری، پایین بودن سطح سواد و از سویی دیگر قرار گرفتن این منطقه و کشورهای عضو اکو در مجاورت بزرگترین تولید کننده مواد مخدر در دنیا (افغانستان) ایجاد همکاری‌های منطقه‌ای و تشکیل سازکارهایی به نام اکوپل (پلیس مشترک) برای تکمیل نظام امنیت منطقه با حضور کشورهای منطقه و لزوم ایجاد مسؤولیت بین المللی و درک جامعه در قبال این بحران و ایجاد یک سازوکار بین المللی برای مبارزه با آن در سطح جهان لازم می‌داند (سعادت و بختیاری، ۱۳۹۰: ۱۵-۲).

۵. رویکرد پیشگیرانه حقوقی جمهوری اسلامی ایران درمقابله با تروریسم مواد مخدری

پذیرش این واقعیت که امروزه پدیده مواد مخدری و جرایم مرتبط با آن از موضوعاتی است که حیات بشری را در معرض آسیب جدی قرار داده و برای بسیاری از کشورهای جهان نیز به‌عنوان یک معضل اساسی قلمداد می‌گردد، بر کسی پوشیده نیست (اداره کل مطالعات و پژوهش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۷۷) چرا که قاچاق مواد مخدر، عرضه و تقاضا، قبل و بعد آن از جرایم واسطه‌ای است که در سیاست جنایی تمام کشورهای جهان و سازمان‌های بین‌المللی مربوط جرم شناخته شده و جرم شناسان ملی و بین المللی آن را جزء جرایم سازمان یافته فراملی قرار دادند. لذا موفقیت در این راه، مستلزم تدوین قوانین علمی مدون، جامع و کارآمد علیه مرتکبین جرایم مزبور می‌باشد (اسعدی، ۱۳۸۴: ۱۹۴). در این زمینه اقدامات و

_____ تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

سیاست‌های جنایی از سوی دولت ایران چه قبل و بعد از انقلاب شده، قانون گذاران ایرانی قبل از انقلاب در قوانین مختلف از جمله: در زمینه قانون تحدید تریاک سال ۱۳۲۹ ه.ق، ماده ۲۷۵ مصوب ۱۳۰۴^۱، قانون منع قاچاق مواد مخدر، خرید و فروش و معاملات و نگهداری و انبار کردن و حمل و نقل و صدور ۱۳۰۷، قانون منع کشت خشخاش و استعمال تریاک کشت خشخاش، تهیه و ورود مواد افیونی یعنی تریاک و شیره و سایر مشتقات آن و استفاده در ملاعام و اماکن عمومی و نیز ساختن و وارد کردن آلات و ادوات مربوط به آن را جرم تلقی و در سال ۱۳۳۸ تصویب و در سال ۱۳۴۲ اصلاح و در سال ۱۳۴۸ به منظور تشدید مجازات، قانون تشدید مجازات به تصویب رسید. همان گونه که ملاحظه شد، مقنن از دو سیاست هم کیفر و هم تشویق استفاده کرده که سیاست جنایی روشنی در مقررات قبل از انقلاب مشاهده نمی شود و یا به تعبیری سیاست جنایی ایران در آن زمان سرگردان بوده و توفیقی به دنبال نداشته است (رست، ۱۳۷۹: ۵-۳). اما جمهوری اسلامی ایران با عنایت ویژه ای مسؤولین قضایی، اجرایی و فتاوی فقهای عظام راجع به حرمت و مفسده بودن مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن، سعی خود را به کار برده تا قوانینی جامع و منسجم در راستای اهداف نظام جمهوری اسلامی ایران جهت مبارزه با مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن تدوین نمایند. اولین مصوبه قانونی «لایحه قانون تشدید مجازات مرتکبین جرایم مواد مخدر» بود که در مورخه ۱۳۵۹/۳/۱۹ در ماده ۲۵ تصویب شورای انقلاب رسید با تصویب این قانون روند مبارزه با مواد مخدر متحول، و تعقیب مجرمین منسجم و هماهنگی خاصی انجام گرفت و خصوصاً کشت خشخاش برای همیشه ممنوع اعلام گردید. دومین قانونی که به تصویب رسید «قانون مبارزه با مواد مخدر» مصوب ۱۳۶۷/۸/۳ مجمع تشخیص نظام بود، به موجب این قانون کلیه وزارتخانه‌ها و ارگان‌های نظام که به نحوی دست اندرکار مبارزه با مواد مخدر بودند، موظف گردیدند با تمامی امکانات به امر مبارزه با مواد مخدر بپردازند. لذا برای اولین بار ستادی به نام «ستاد مبارزه با مواد مخدر» به ریاست رئیس جمهور در قانون پیش بینی گردید تا همه ی دستگاه‌های کشور را در این راستا فعال نماید. نکته قابل توجه اینکه با وجودی که قانون مزبور قبل از کنوانسیون بین المللی مواد مخدر و روان گردان ۱۹۸۸ به تصویب رسید که مقررات آن در بسیاری از موارد با مواد کنوانسیون بین المللی مواد مخدر مطابقت داشت. در نهایت با توجه به تحولات اجتماعی ضرورت اصلاح و

۱. ماده ۲۷۵ قانون مجازات عمومی قانون مجازات قانون مجازات استعمال عنلی افیون و یا شیره ی تریاک یا مرفین یا چرس را جرم محسوب و حبس تادیبی از ۸ روز تا ۳ ماه یا تادیبه غرامت از ۱۰ تومان تا ۵۰ تومان را در نظر می گیرد.

بازنگری در قانون مزبور احساس می‌شد که مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورخه ۱۳۶۷/۸/۱۷ آن را اصلاح و قانون مزبور تحت عنوان قانون اصلاح «قانون مبارزه با مواد مخدر» در ۳۸ ماده و ۲۳ تبصره در حال حاضر مهمترین قانون مورد عمل محاکم می‌باشد، در این قانون برای قاچاقچیان مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن مجازات‌های از قبیل اعدام، حبس ابد، حبس تا ۱۵ سال، مصادره اموال و جریمه نقدی تا یک میلیارد ریال، شلاق تا ۷۴ ضربه و انفصال از خدمات دولتی پیش‌بینی شده است (اداره کل مطالعات و پژوهش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۷۷)، این قانون در سال ۱۳۷۶ با عنوان قانون اصلاح مبارزه با مواد مخدر و الحاق مواردی به آن توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام بازنگری و موادی بر آن اضافه و اصلاح گردید که در بندهای (۱-۲-۳-۴-۶) ماده ۱، ماده ۲، ماده ۴، ماده ۵، ماده ۸، ماده ۹، ماده ۱۱، ماده ۱۳ و ماده ۴۰ الحاقی تاکید شده است (قانون اصلاح مبارزه با مواد مخدر و الحاقی: ۱۳۷۶) همچنین مجدداً این قانون در سال ۱۳۸۹ توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام بازنگری و موادی بر آن اضافه و اصلاح گردید، از جمله: بندهای (۱-۹) ماده (۱) و مواد (۲)، (۳)، (۱۱)، (۱۲)، (۱۳)، (۱۴)، (۱۹)، (۲۰)، (۲۳)، (۲۶)، (۲۸)، (۳۰) و تبصره آن، (۳۳)، (۴۰) و (۴۲) پس از عبارت «مواد مخدر» عبارت «یا روان‌گردان‌های صنعتی غیرداروئی» اضافه گردید. در بعضی از مواد از جمله ماده ۴، ماده ۸، ماده ۱۵ همراه با دو تبصره، ماده ۱۶ قانون با سه تبصره، ماده ۳۶ همراه با یک تبصره اصلاح و ماده ۱۷، ماده ۱۸ و ماده ۳۵ یک تبصره ماده ۴۳ و ماده ۴۴ الحاق شد.^۱ نظر به این، مواد مخدری و جرایم مرتبط با آن به لحاظ ساختار جرایم سازمان یافته محسوب می‌گردد. علاوه بر مواد فوق الذکر و مواد اشاره شده در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ از جمله مواد ۱۵۴، باید اراده بین المللی برای مقابله جدی با این پدیده ی ضد بشری صورت بگیرد جمهوری اسلامی ایران نیز در این راستا نیز به کنوانسیون بین المللی مقابله با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۸ برابر با ۲۹ آذر ۱۳۶۷ در ششمین جلسه عمومی، با توجه به بند (۱) «الف» ماده (۲۸) کنوانسیون، مشروط بر آنکه مفاد کنوانسیون در مواردی که با قوانین داخلی و موازین اسلام معارض گردد از طرفی جمهوری اسلامی ایران لازم رعایه نباشد، ملحق و اسناد آن را مبادله نماید. قانون فوق مشتمل بر ماده واحده منضم به متن کنوانسیون شامل یک مقدمه و سی و چهار ماده در جلسه علنی روز

۱. اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر ۱۳۸۹. مرکز پژوهش‌های حقوقی مجلس شورای اسلامی قابل دسترسی در سایت: <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/789916>

_____ تروریسم مواد مخدري و رویکرد پیشگیرانه ...

یکشنبه مورخ سوم آذر ماه یک هزار و سیصد و هفتاد مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۷۰/۹/۱۷ به تایید شورای نگهبان رسیده است (عسگری پور، ۱۳۸۷: ۲۱۳-۱۲۹). در این زمینه می توان به اقدامات و برنامه‌های در دست اقدام ستاد مبارزه با مواد مخدر نظام جمهوری اسلامی ایران نیز اشاره کرد که پس از سال‌ها مبارزه با مواد مخدر، به حساس ترین و مهم ترین دوران رسیده و پیش بینی می شود که با اجرای قانون اصلاح مبارزه با مواد مخدر والحاق موادی به آن مصوب ۱۳۸۹ فصل جدیدی در مقابله و مبارزه با مواد مخدر آغاز شده که متفاوت تر از گذشته است. ورود به فصل نوین، مستلزم شناخت وضعیت فعلی و ارزیابی عملکرد گذشته است که در آن صورت می توانیم با برنامه ریزی مدون و اقدامات سنجیده، مبتنی بر راهبردهای منطقی و برنامه‌ها، حرکت متوازن خود را، متناسب با توسعه فراگیر کشور تنظیم، نماییم. تأثیر مواد مخدر بر امنیت، فرهنگ اجتماع و آمیختگی جریان مواد مخدر با سیاست، مقوله‌هایی هستند که ضرورت تدوین استراتژی کلان و دورنمای مبارزه را همگام با برنامه‌های ۲۵ ساله کشور (ایران ۱۴۰۰) نمایان می سازد. هم اکنون، فرآیند مبارزه بر مواد مخدر و قاچاق آن در ایران به نقطه اوج خود طی دو دهه ی گذشته رسیده است. هرچند متاسفانه امروزه هم شاهد آثار رو به رشد این دسته از جرایم می‌باشیم (ذبحی، ۱۳۹۲: ۳۹-۲۵).

۶. رویکرد پیشگیرانه زیرساختاری جمهوری اسلامی ایران درمقابله با تروریسم مواد

مخدري

در طی سال‌های اخیر این واقعیت مشخص شده که اولاً در بخش مقابله با عرضه باید فعالیت مبتنی بر کارهای اساسی و زیربنایی و برنامه ریزی دقیق شده باشد و نیروهایی که در این بخش فعالیت دارند باید نقش نظارتی، کنترلی و بازدارندگی داشته باشند و به جای افزایش کشفیات و تعدد دستگیری‌ها، مرکز ثقل مبارزه را به منابع تولید نزدیک نموده و سران و اعضاء اصلی شبکه‌ها و تروریست‌های مواد مخدر، ورود و توزیع را مورد هدف قرار دهند. از سویی دیگر، در بخش کاهش تقاضا نیز اغلب به این واقعیت رسیده اند که باید به پیشگیری، درمان و بازتوانی توجه شود و کارهای فرهنگی عمیقی صورت پذیرد و حرکت در دو بخش مقابله با عرضه و کاهش تقاضا متوازن شود. در این خصوص، دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران تلاش گسترده ای را جهت هماهنگ سازی جریان مبارزه با مواد مخدر و تروریسم مواد مخدري به عمل آورده که مهم ترین محورهای آن ذکر می شود: ۱. طرح

کاهش تقاضا (پیشگیری فراگیر آموزش عمومی و رسیدن به مرحله خود تشخیصی جامعه- درمان بازتوانی از مجاری قانونی، فعال نمودن تشکلهای مردمی و خصوصی سازی بخشهایی از مبارزه با مواد مخدر همزمان با توسعه فعالیت‌های بخش دولتی)؛ ۲. مقابله با عرضه (تدوین برنامه ملی مبتنی بر توسعه همه جانبه نیروهای درگیر و برخورد موثر با عوامل عرضه و تأکید بر عملیات اطلاعاتی)؛ ۳. توجه شایان به امر تحقیق و پژوهش علمی و ایجاد ارتباط با حوزه و دانشگاه به منظور علمی کردن روند مبارزه با مواد مخدر و تروریسم مواد مخدری؛ ۴. گسترش اقدامات فرهنگی و تربیتی؛ ۵. توسعه اقدامات فراملی و همکاری بین المللی (توافقات بین المللی) در جهت مبارزه با مواد مخدر و تروریسم مواد مخدری.

به عبارت دیگر، کم کاری مبارزه شدید جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با تروریستی قاچاق مواد مخدر موجب خواهد شد تا این باندها و تروریست‌ها به آسانی محموله‌های خود را از طریق ایران به جمهوری آذربایجان و ترکیه و بعد به بازارهای اروپای و امریکایی منتقل نمایند. اما ایران با تحمل هزینه‌های انسانی و مالی سنگین به عنوان موفق ترین کشور دنیا در زمینه ی مبارزه با قاچاق مواد مخدر و تروریسم مواد مخدری مطرح است. از آنجایی که مبارزه ایران به طور مستقیم بر سایر کشورها و امنیت منطقه و کشورهای همسایه تأثیر مثبت می گذارد، این امر به منزله ی همکاری بین المللی با سایر کشورها منطقه جهت ایجاد امنیت جانی، فکری و روانی، مالی در حوره قفقاز و خلیج فارس پنداشته می شود، لذا دستاوردهای جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با قاچاق مواد مخدر و تروریسم مواد مخدر دستاوردهای از جمله:

۱. کشفیات مواد مخدر: در این زمینه کشور ایران که در این صحنه پیشقدم و در خط مقدم بوده به موفقیتی چشم گیری دست یافته به عنوان مثال: در فاصله ی زمانی ۱۳۵۸ تا به امروز کشفیات مواد مخدر در ایران چندین برابر از سال ۱۳۷۷ افزایش یافته است.
۲. دستگیری قاچاقچیان و تروریست‌های مواد مخدری: سیر صعودی دستگیری قاچاقچیان از طرفی بیانگر افزایش حجم مواد مخدر وارده به کشور و از سویی دیگر نشانه تشدید اقدامات انتظامی دولت علیه قاچاقچیان و تروریست‌های مواد مخدری است.
۳. همکاری‌های بین المللی: ابعاد قاچاق مواد مخدر به گونه ای است که یک کشور به تنهایی نمی تواند با آن مقابله کند. در همین راستا، دولت ایران با سازمان ملل متحد و سایر کشورها از جمله افغانستان، پاکستان، جمهوری آذربایجان، ترکیه و غیر... همکاری و یادداشت تفاهم‌های مختلفی امضا کرده است که نمونه آن در سال‌های اخیر ۱۳۹۰ موافقت نامه بین رئیس ستاد

_____ تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

مبارزه با مواد مخدر جمهوری اسلامی ایران و افغانستان در این زمینه‌ها منعقد شد (حیدرقلی زاده و شعاع هاشمی، ۱۳۹۴: ۶۷).

نتیجه گیری

تروریسم پدیده ای است که از همان دروان قدیم از جمله کشته شدن هابیل به دست قابیل وجود داشته و از آن زمان قربانیان بسیاری را گرفته است این پدیده بعد از گذشت زمان تقریباً در دهه (۷۰ و ۸۰ قرن بیستم) از حالت کلاسیک خود خارج شده و به عنوان پدیده سازمان یافته و مدرن مبدل گشته که از آن به عنوان اشکال نوظهور و نوین تروریسم یاد می شود. تروریسم مواد مخدری نیز از این امر مستثناء نبوده است؛ این نوع تروریسم ناظر بر کاربری مواد مخدر به منظور تهدید امنیت اجتماعات (ناکو تروریسم) یاد می شود. این پدیده شوم نیز بیش از آنکه فعالیتی سوداگرانه، تجاری و اقتصادی در عرصه مافیای اقتصاد بین المللی باشد، ابزاری کارآمد، موثر و راهبردی در گسترش نظام سلطه صاحبان قدرت جهان بر کشورهای توسعه نیافته جهان سوم می باشد. تحلیل گران مسائل سیاسی و اجتماعی بر این باورند که در تهاجم و نفوذ فرهنگی، این پدیده مهم ترین عامل به تباهی کشیدن و انحطاط اخلاقی جوامع امروزی به شمار می رود. متأسفانه گسترش دامنه ی این پدیده در جامعه امروزی به حدی است که حتی قشر متفکر و تحصیل کرده را نیز به سمت خود کشانده است. مبارزه با این پدیده قطعاً پیش از آنکه مأموریتی در راستای وظایف نیروی انتظامی یا سایر نیروهای نظامی و امنیتی باشد، اقدامی استراتژیک در مقابله با ابزار نظام سلطه جهانی در انحطاط اخلاقی جوامع با اهداف خاص سیاسی که به نوعی تروریسم است، می باشد. بنابراین به نظر می رسد قاچاقچیان مواد مخدر و تروریست‌های مواد مخدر با انتقال این مواد به داخل یک جامعه یا یک کشور به عنوان یک آسیب اجتماعی، هیچگاه به طور کامل ریشه کن نخواهد شد. اما با تدابیر پیشگیرانه، اندیشه و تلاشی مخلصانه و همه جانبه حداقل می توان آن را به کنترل درآورد. در این راستا، باید تلاش ارگانهای نظامی، سیاسی، قانون گذاری و فرهنگی بر این باشد تا با ارتقاء سطح آگاهی اقشار مختلف سطح یک کشور و جامعه، پیشگیری از زمینه‌های قاچق و تروریسم مواد مخدری را مقدم بر اعتیاد، دستگیری و درمان معتادین بدانند. این امر از یک طرف عوارض جانی و اقتصادی سنگینی را به جامعه تحمیل می کند و از طرف دیگر بیکاری و فقر هم برای خانواده مشکلات فراوانی را ایجاد می کند. قاعدتاً به خاطر همین مساله، خشونت، سرقت،

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۳۹۶

فحشا، قتل، مشکلات شدید روحی و روانی و تربیتی در جامعه پی خواهد داشت، لذا جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشور پیش رو در مبارزه با قاچاق مواد مخدر و تروریسم مواد مخدر می‌باشد که در این زمینه اقداماتی از جمله: اقدامات حقوقی با ایجاد قوانین خاص درون سازمانی و قوانین عادی (قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام و اصلاح آن)، استخدام نیروی نظامی مجرب و کشفیات و دستگیری قاچاقچیان تروریسم مواد مخدر، ساخت استحکامات، خرید تجهیزات، همکاری و اقدامات بین‌المللی با کشورهای منطقه از جمله (افغانستان، پاکستان) و سازمان‌های بین‌المللی (سازمان ملل متحد) و تصویب کنوانسیون‌های مواد مخدر (۱۳۶۱، ۱۳۷۱، ۱۹۸۸)؛ همچنین قطعنامه‌ی جهانی و منطقه‌ای (شکن) و سازمان همکاری اقتصادی اگو و غیره اشاره کرد که در جهت امحای این پدیده مدرن انجام داده که به نظر می‌رسد که این اقدامات در نوع خود مناسب بوده، لیکن با توجه به پیشرفت فناوری مدرن و به روز شدن امکانات تروریست و قاچاقچیان مواد مخدری نیاز کامل به اقدامات جدی و کارآمد در جهت پیشگیری و مبارزه و امحای آن‌ها را می‌طلبد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۷). *گزیده مقالات حقوق بین الملل کیفری*، تهران: نشر میزان.
- ال کرزون (۱۳۸۴). *فرهنگ حقوقی انگلیسی- فارسی*، ترجمه قدیر گلکاریان و همکاران، چاپ اول، تهران: دانشیار.
- اداره کل مطالعات و پژوهش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر (۱۳۷۷). *بررسی روند اعتیاد و قاچاق مواد مخدر در جمهوری اسلامی ایران*.
- اسعدی، حسن (۱۳۸۴). *پیش گیری از اعتیاد مواد مخدری، آسیب و راهبردها*، چاپ پنجم، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- امیر خیزی، محمد رضا (۱۳۷۸). «اقدامی جامعه بین‌المللی در مبارزه با مواد مخدر»، *مجله سیاست خارجی*، سال سیزدهم، شماره ۳، صص ۹۶۶-۹۵۶.
- بیگی، جمال و حیدرقلی زاده، جعفر (۱۳۹۶). «تحولات مسؤولیت کیفری قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان و چالش‌های آن در ایران و نظام بین‌المللی»، *مجموعه مقالات تحولات مسؤولیت کیفری در نظام حقوقی ایران؛ چالش و راهکارها*، موسسه آموزش عالی طبرستان.

_____ تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

- بیگ زاده، ابراهیم (۱۳۹۵). حقوق سازمانی بین‌المللی، تهران: انتشارات مجد، چاپ اول.
- بیگ زاده، ابراهیم (۱۳۸۴). «تقریرات درس حقوق بین‌الملل عمومی»، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی.
- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ لغات فارسی، جلد ۱۵.
- دردریان، جمیز (۱۳۸۲). گفتمان تروریستی: نشانه، دولت و نظامی خشونت سیاسی جهانی، ترجمه وحید بزرگی، تهران: نشر نی.
- ذبحی، حسین (۱۳۹۲). قانون اصلاح مبارزه با مواد مخدر و الحاقات بعدی آن با تکیه بر آراء و نظریه‌های مشورتی، جلد اول، تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه.
- رست، علیرضا (۱۳۷۹). «سیاست جنایی تقنینی در باب جرایم مواد مخدر و روان گردان»، مجموعه مقالات همایش بین‌المللی علمی کاربردی جنبه‌ای مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، شش جلدی، تهران: روزنامه جمهوری اسلامی ایران.
- زمانی، قاسم (۱۳۹۰). «مقابله با تروریسم از منظر حقوق بشر دوستانه»، مجموعه مقالات ارائه شده در کنفرانس بین‌المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه، تهران: نشر مجمع جهان صلح اسلامی.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۷). ترمینولوژی حقوق، چاپ نهم، تهران: گنج دانش.
- حیدرقلی زاده، جعفر؛ بیگی، جمال و مطلبی، مسعود (۱۳۹۶). «دگردیسی مفهومی تروریسم از منظر حقوق بین‌الملل»، دوفصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی، سال ششم، شماره ۱۲، بهار و تابستان، صص ۱۰۱-۱۲۶.
- حیدرقلی زاده، جعفر و شعاع‌هاشمی، سید محمود (۱۳۹۴). «اقدامات حقوقی جهانی و جمهوری اسلامی ایران در مقابله با قاچاق مواد مخدر»، فصلنامه دانش انتظامی زنجان، سال پنجم، شماره ۱۵، صص ۶۷-۷۹.
- حیدرقلی زاده، جعفر (۱۳۹۲). «تروریسم هسته‌ای و اقدامات جهانی جهت مقابله حقوقی با آن»، مجموعه مقالات پنجمین همایش مجازی بین‌المللی تحولات جدید ایران و جهان، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره).
- حیدرقلی زاده، جعفر (۱۳۹۱). «تحول مفهوم تروریسم در حقوق بین‌الملل»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه.
- خمینی، امام روح الله الموسوی (۱۳۸۷). مجموعه مقالات فقهی، حقوقی و اجتماعی، چاپ اول، تهران: معاونت پژوهشی انتشارات پژوهشگاه امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی.

- فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۳۹۶
- خالقی، علی (۱۳۸۸). **جستارهایی از حقوق جزای بین الملل**، تهران: انتشارات موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.
- سواری، حسن (۱۳۸۲). «مبارزه علیه تروریسم و حقوق بین الملل خطرات و فرصتها»، **مجله حقوقی بین المللی**، شماره بیست و نهم، پاییز و زمستان، صص ۳۸۲-۳۳۱.
- ساعد، نادر و همکاران گروه صلح حقوق بشر صلح و دموکراسی یونسکو (۱۳۹۰). **تروریسم و حقوق بشر**، تهران: نشر دادگستر.
- سلیمی ترکمانی، حجت (۱۳۹۰). «تروریسم و مساله صلاحیت دیوان کیفری بین المللی»، **مجموعه مقالات ارائه شده در کنفرانس بین المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه**، تهران، نشر مجمع جهان صلح اسلامی.
- سعادت، علی و بختیاری، ارشد (۱۳۹۰). «بررسی بحران مواد مخدر در آسیای مرکزی و لزوم همکاری پلیس منطقه‌ای»، **مطالعات بین المللی پلیس**، دوره دوم، شماره ۵، بهار، صص ۲۰-۵.
- شریعت پناهی، محمدجواد (۱۳۸۷). **حقوق کیفری بین الملل**، چاپ پنجم، تهران: جنگل.
- ضیایی بیگدلی، محمد رضا (۱۳۸۷). **حقوق بین الملل عمومی**، چاپ سی و یکم، تهران: انتشارات گنج دانش.
- طیب، علیرضا (۱۳۸۲). **تروریسم تاریخ جامعه شناسی، گفتمان حقوق**، تهران: نشر نی.
- عسگری پور، حمید (۱۳۸۷). **مجموعه کامل قوانین داخلی و قواعد بین المللی مواد مخدر**، تهران: انتشارات مجد.
- عبدالهی، محسن (۱۳۸۵). «حقوق و قواعد بین المللی قابل اعتماد در مبارزه با تروریسم»، **رساله دکترای تخصصی حقوق بین الملل عمومی**، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی.
- عبداله خانی، علی (۱۳۸۶). **تروریسم شناسی**، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران.
- غالی، پترس (۱۳۸۲). **سازمان ملل متحد و اقدامات جامع حقوقی برای مبارزه با تروریسم بین المللی**، ترجمه قاسم زمانی، تهران: نشر نی.
- قانون اصلاح مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب (۱۳۷۶). «**مجمع تشخیص مصلحت نظام**».
- میرمحمد صادقی، حسین (۱۳۸۸). **حقوق کیفری اختصاصی جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی**، تهران: نشر میزان.

_____ تروریسم مواد مخدری و رویکرد پیشگیرانه ...

مبلغی، عبدالمجید (۱۳۸۹). درآمدی بر تروریسم پژوهی (رویکردها، تعاریف، موضوع شناسی فقهی)، قم: نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

مرتضوی قهی، علی (۱۳۸۲). قاجاق بین المللی مواد مخدر و حقوق بین الملل، تهران: ناشر دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر.

مهاجری، عباسعلی (۱۳۸۸). فرهنگ دوسویه علوم سیاسی انگلیسی فارسی، تهران: نشر دانشیار.

نجمی، صابر (۱۳۸۷). «مطالعه تطبیقی مفهوم تروریسم از دیدگاه اسلام و حقوق بین الملل»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق بین الملل، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی.

نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۸۶). «تقریرات درسی جرم شناسی تروریسم»، دوره دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشگاه پردیس قم.

نژندی منش، هیبت اله؛ مطلبی، مسعود و حیدرقلی زاده، جعفر (۱۳۹۶). «تروریسم جهانی و روندهای امنیتی در خاورمیانه»، فصلنامه مطالعات بین المللی پلیس، سال هفتم، شماره ۲۹، بهار، صص ۱۷۲-۱۴۴.

ب) منابع انگلیسی

International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings (1997).
New York, 15 December.

The United Nations (1988). **Convention Against illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances.**

Yrd.Doç.Dr.İsa Döner (2011). Uluslararası Hukukta Vetürk Hukukunda Terör Ve Terörizm. www.kom.gov.tr/tr/konu_detuy.asp?Bkey=64.

Unofficial Translation (1990). Convention Schengen from 19 June.

United Nations (1982). Convention on the law of the Sea.

ج) منابع اینترنتی

اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر (۱۳۸۹). مرکز پژوهشی حقوقی مجلس شورای اسلامی، قابل دسترسی در سایت:
<http://rc.majlis.ir/fa/law/show/789916>

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۷، پاییز ۱۳۹۶